

ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԿԼԱՍՏԵՐՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՆՅՈՒՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ
ՈՒՆԵՑՈՂ ՉՃԱՆԱՉՎԱԾ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻԱՅԻ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Հասարակական հարաբերությունների ժամանակակից պայմաններում կան բազմաթիվ պետություններ, որոնց համար բնութագրական է տնտեսական, իրավական, սոցիալական և քաղաքական անցումային այնպիսի կարգավիճակը, որը ձևավորվել է բռնությունների կամ պատերազմների արդյունքում՝ սակայն առկա ԵՄ ժողովրդավարական զարգացման նախանշաններ: Համաշխարհային պրակտիկայում այդ կարգավիճակը ստացել է Transitional Justice՝ անցումային արդարադատություն կամ իրավասություն անվանումը (այսուհետ՝ անցումային կարգավիճակ): Այդ հասկացությունը ձևավորվել է 1980-ական թվականներին, երբ Հարավային Ամերիկայի մի շարք երկրներում իշխող ռեժիմների կողմից տեղի էին ունենում զանգվածային բռնություններ և մարդու իրավունքների ոտնահարում, սակայն որպես սահմանում այն շրջանառության մեջ է դրվել 1995թ. հրատարակված «Անցումային արդարադատություն. այսինքն՝ ըստ որի ինչպես են զարգացող ժողովրդավարությունները հաշվի նստում նախկին ռեժիմների հետ» աշխատության մեջ¹: Հատկանշական է, որ աշխատությունը գրվել է հետխորհրդային ժամանակաշրջանում, երբ այդպիսի կարգավիճակ ունեցող ճանաչված և չճանաչված պետությունները բավականին շատ էին:

Նմանատիպ ձևով բնորոշվող անցումային կարգավիճակը բնութագրվել է նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կողմից, այսինքն դա «գործընթացների և մեխանիզմների այնպիսի մի ամբողջություն է, որի դեպքում հասարակությունները փորձում են հաշտվել նախկինում կատարված մեծամասշտաբ չարաշահումների ժառանգության հետ՝ պատասխանատվության պահպանման, արդարադատության ապահովման և հաշտության հասնելու նպատակով»²: Հինք ընդունելով վերոնշյալը, անհրաժեշտ է նշել, որ անցումային այդպիսի կարգավիճակում բոլոր տիպի հանրային հարաբերությունները գտնվում են կարգավորման փուլում: Դա նշանակում է, որ եթե անցումային ժամանակահատվածը ձգձգվում է, և պետություններն այդ կարգավիճակում գտնվում են երկար, ապա անհրաժեշտ է փնտրել մեխանիզմներ այդ ժամանակահատվածում տնտեսական առաջընթաց ապահովելու համար, որովհետև տվյալ պետության մեջ ապրող բնակչությունը պետք է օգտվի բարեկեցիկ ապրելու իր իրավունքից: Այս խնդիրն արդիական է հատկապես չճանաչված պետությունների դեպքում, քանի որ միջազգային հարաբերություններում նրանք իրավունքի լիիրավ սուբյեկտներ չեն և համաշխարհային հանրության հետ չեն կարող լիարժեք ինտեգրվել: Այդպիսի պետությունները շատ են հատկապես հետխորհրդային տարածքում, իսկ Լեռնային Գարաբաղի Հանրապետությունը՝ ի դեմս իր տնտեսական, իրավական, սոցիալական և քաղաքական համակարգերի, տիպային օրինակ է:

Անցումային կարգավիճակ ունեցող չճանաչված պետությունների հետ հարաբերություններ չհաստատելը չի նպաստում վիճահարույց գործընթացների հաղթահարմանը: Ավելին, այդ դեպքում որևէ պետության ներսում կարող է սպառվել զարգացման ռեսուրսները, սրվել սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը՝ հանգեցնելով ինչպես տվյալ պետության, այնպես էլ տարածաշրջանի համար լարվածության մեծացման: Հետևաբար, նմանատիպ պետություններում անհրաժեշտ է իրականացնել այնպիսի քաղաքականություն, որը կնպաստի միջազգային ինտեգրացիոն, միաժամանակ նաև տնտեսական զարգացման գործընթացներին: Ներկա պայմաններում՝ հատկապես Լեռնային Գարաբաղի Հանրապետության դեպքում, գիտակրթական համակարգի տարրերը և կլաստերային մոտեցումները կարող են դիտարկվել որպես այդպիսի քաղաքականության իրականացման մարտավարական ուղղություններ:

¹ Kritz, N. (ed.) (1995) Transitional Justice: How Emerging Democracies Reckon With Former Regimes, Washington DC: United States Institute for Peace Press

² Annan, K., UN Secretary-General (2004), The Rule of Law in Conflict and Post-Conflict Societies, NY: United Nations

Միավորված ազգերի կազմակերպության կրթության, գիտության ու մշակույթի կառույցի (UNESCO) կողմից կրթությունը համարվում է մարդու հիմնարար իրավունքը և էական՝ այլ իրավունքների իրականացման համար¹: Նույն կազմակերպության «Կրթության խտրականության դեմ համաժողով» հողվածներով՝ որը միջազգային իրավական փաստաթուղթ է, արձանագրված են դրույթներ, որոնք իրավունք են տալիս ձեռք բերել կրթություն յուրաքանչյուր անձի կամ անձանց խմբի՝ առանց սահմանափակումների²: Գիտակրթական համակարգի կարևոր մաս կազմող կրթական ծրագրերն ու հետազոտություններն այսօր հասանելի են առցանց համակարգով, և վարչական սահմանները կամ տարածքների կարգավիճակն այդ առումով խոչընդոտող գործոններ չեն հանդիսանում: Ինտեգրացիոն գործընթացները և գիտակրթական համակարգի համաշխարհային հեղինակավոր կենտրոնների հետ հարաբերությունների հաստատումն այս ոլորտում ամբողջությամբ իրատեսական է: Եթե այս համատեքստում դիտարկենք նաև կրթության և գիտության առևտրայինացման հնարավորությունները, որի դեպքում կարող է ստացվել տնտեսական արդյունք, ապա միանշանակ կարելի է պնդել, որ անցումային կարգավիճակ ունեցող չճանաչված պետությունները կարող են ունենալ միջազգային հարաբերությունների հաստատման և տնտեսական զարգացման ներուժ գիտակրթական համակարգերի միջոցով: Առևտրայինացման դեպքում կարևոր է գիտակրթական համակարգի և գործարար ոլորտի փոխհամագործակցությունը, որը հնարավոր է ապահովել կլաստերային սկզբունքների կիրառման միջոցով:

Կլաստերային մոտեցումների նկատմամբ ներկայիս հետաքրքրությունը մեծապես պայմանավորված է Մայքլ Պորտերի աշխատանքով, որտեղ կլաստերը ներկայացվում է որպես միմյանց հետ փոխկապված կազմակերպությունների այնպիսի խումբ, որի մասնակիցներն ունեն գործունեության որոշակի ոլորտում ընդհանրություններ և փոխադարձաբար լրացնում են միմյանց³: Որպես այդպիսի կազմակերպությունների խումբ կարող են հանդես գալ գործարար հանրույթի և գիտակրթական համակարգի ներկայացուցիչները: Այս դեպքում կարևոր է, որ գործարար միջավայրը լինի առավելապես նորարարական մոտեցումներով առաջնորդվող և գիտելիքահենք ապրանք արտադրող կամ ծառայություն մատուցող: Կլաստերային մոտեցումների կիրառման պարագայում գործարար ոլորտի և գիտակրթական համակարգի միջև հարաբերությունների հաստատմամբ տնտեսական զարգացման հասնելու հեռանկարներ կարելի է ապահովել հետևյալ քայլերի միջոցով՝

1. Միջնակարգ և բարձրագույն կրթական համակարգերում միջազգային չափանիշներին ու չափորոշիչներին համապատասխան ուսումնական և կրթական ծրագրերի ներդրում՝ հետևողականություն ցուցաբերելով այդ ծրագրերը գործարար միջավայրի կարիքներին համապատասխան տեղայնացնելու հարցում:
2. Հետազոտական կենտրոնների ստեղծում, դրանց համահունչ հմտությունների և կարողությունների զարգացում, քաղաքականություն մշակող համաշխարհային կենտրոնների (think tank) հետ համագործակցության հաստատում՝ որը կրթական ու գիտական համապատասխան մակարդակ ապահովելու դեպքում իրատեսական է:
3. Միջազգային պրակտիկայում լայնորեն օգտագործվող կրթական ծրագրերի և հետազոտական մեթոդների կիրառմամբ տարբեր երկրների գիտակրթական համակարգերի հետ առցանց հետազոտությունների իրականացում ու հրապարակում:
4. Նպաստավոր պայմանների ապահովում համաշխարհային շուկայում մեծ պահանջարկ ունեցող գիտելիքահենք ապրանքների արտադրման ու ծառայությունների մատուցման գծով՝ տեղեկատվական և հաղորդակցության տեխնոլոգիաների, նորարարական մոտեցումների, ծրագրային մշակումների արտադրության և սպասարկման համար:
5. Հետազոտությունները դարձնել այնպիսի տարբեր գործընթացների հիմք, ինչպիսիք են արտադրության կազմակերպումը, կրթության իրականացումը, քաղաքականության մշակումը և այլն:

Նշված քայլերի իրականացման արդյունքում անցումային կարգավիճակ ունեցող չճանաչված

¹ <http://www.unesco.org/new/en/right2education>

² Convention against Discrimination in Education, Adopted by the General Conference at UNESCO eleventh session, Paris, 14 December 1960

³ Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.

պետությունները կարող են ունենալ ինտեգրացիայի բավականին մեծ աստիճան համաշխարհային գիտակրթական կենտրոնների հետ, իսկ քանի որ աշդպիսի կենտրոնների դերը միջազգային ոլորտում բավականին մեծ է տնտեսական և քաղաքական ծրագրերի նախագծման ու մշակման առումով, ապա չճանաչված պետությունների գիտակրթական կենտրոնները կարող են էական կշիռ ունենալ ոչ ֆորմալ հարաբերությունների հաստատման ու զարգացման համատեքստում: Միաժամանակ տվյալ պետության ներսում նույն ռեսուրսները կարելի է օգտագործել գործարար ոլորտի հետ կլաստերային մոտեցման սկզբունքներով համագործակցության զարգացման համար: Արդյունքում կարող են ստեղծվել նպատակային տնտեսական միավորումներ՝ որպես արտադրանք թողարկելով գիտատար և բարձրարժեք ապրանքներ ու ծառայություններ:

Այսպիսով՝ անցումային կարգավիճակ ունեցող չճանաչված պետությունների համար ինտեգրացիան և տնտեսական աճը կարող են ապահովել գիտակրթական համակարգերը՝ արտաքին կենտրոնների և ներքին սուբյեկտների հետ իրականացնելով արդյունավետ համագործակցություն:

ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԿԼԱՍՏԵՐՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՆՅՈՒՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ ՈՒՆԵՅՈՂ ՉՃԱՆԱԶՎԱԾ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՏԵԳՐԱՅԻՆՑԻ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

ՍՈՍ ԽԱՉԻԿՅԱՆ, *տ.գ.թ., դոցենտ,*

ՀՊՏՀ Եղեգնաձորի մասնաճյուղ

Համառոտագիր

Մեր ժամանակներում գոյություն ունեն բազմաթիվ ճանաչված և չճանաչված պետություններ, որոնք գտնվում են անցումային փուլում ու միջազգային լիիրավ հարաբերություններ չեն կարողանում հաստատել: Այդպիսի պետությունների տնտեսական զարգացման հնարավորությունները բավականին սահմանափակ են, որը կարող է առաջացնել սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական իրավիճակի լարվածություն՝ հանգեցնելով տարածաշրջանային անկայունության: Հետևաբար, անհրաժեշտ է ինչ-որ ձևով ապահովել այդպիսի պետությունների լիարժեք ինտեգրացիան միջազգային հանրության հետ և նպաստել տնտեսական զարգացմանը: Գիտակրթական համակարգի միջազգայնացումը և գործարար միջավայրի հետ կլաստերային մոտեցումների կիրառմանը համագործակցության հաստատումը կարող է որոշակի լուծում տալ այդ խնդրին:

Բանալի բառեր. անցումային կարգավիճակ, չճանաչված պետություն, գիտակրթական համակարգ, տնտեսական զարգացում, կլաստեր:

СОЗДАНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КЛАСТЕРОВ, КАК СРЕДСТВО ИНТЕГРАЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В НЕПРИЗНАННЫХ ГОСУДАРСТВАХ, ИМЕЮЩИХ ПЕРЕХОДНЫЙ СТАТУС

СОС ХАЧИКЯН, к.э.н., доцент

АЭГУ Егегнадзорский филиал

Аннотация

В наши времена существует множество признанных и непризнанных стран, которые находятся в переходном этапе развития и не могут устанавливать полноценных международных отношений. Возможности экономического развития таких стран довольно ограничены. Это может привести к напряженной социально-экономической и политической обстановке, что в свою очередь приведет к региональной нестабильности. Следовательно, нужно каким-то способом обеспечить полную интеграцию таких государств с международным сообществом и содействовать экономическому развитию. Интернационализация научно-исследовательской системы и установление сотрудничества с бизнес средой, применяя кластерные подходы, может дать некоторые решения этой проблемы.

Ключевые слова: переходный статус, непризнанные страны, научно-исследовательская система, экономическое развитие, кластер.

BUILDING SCIENCE AND EDUCATION CLUSTERS AS AN APPROACH TO INTEGRATION AND ECONOMIC DEVELOPMENT AMONG UNRECOGNIZED STATES WITH TRANSITIONAL STATUS

SOS KHACHIKYAN, Ph.D. in Economics

Associate Professor, Yeghegnadzor Branch

Armenian State University of Economics

Abstract

Currently there are many economies in the world that are either recognized on unrecognized states that are in transition and couldn't build strong relations with other nations. The opportunities for economic development for such states are very limited, thus creating socioeconomic and political tensions, resulting in regional instability. Therefore, it is required to ensure complete integration of these states into the global economy and promote economic development of these states. The internationalization of science and education system and cluster approach to business initiatives to establish cooperation could partially address this issue.

Keywords: Transitional status, unrecognized state, science and education system, economic development, cluster